

Styrelsen	2024-12-12
Handling nr	6.4
Handläggare	Camilla Holtet
Daterad	2024-11-20
Reviderad	

**Till
Styrelsen för Västtrafik AB**

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämndens uppdrag till Västtrafik

Skövde dag som ovan

Lars Backström

Koncernkontoret, Regional samhällsplanering

Uppdrag till Västtrafik 2025–2027

Beslutat av infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden
2024-10-24

Innehållsförteckning

Uppdrag till Västtrafik 2025–2027	1
1. Inledning	3
1.1 Utgångspunkter för uppdraget	3
1.2 Ekonomisk ram	4
2. Prioriterade åtgärdsområden	5
2.1 Övergripande mål – Andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland.....	5
2.2 Målområde - God geografisk tillgänglighet	7
2.3 Målområde - Enkel, trygg och inkluderande.....	8
2.4 Målområde - Låg miljöpåverkan	10
3. Uppföljning av uppdraget.....	11

1. Inledning

Infrastruktur- och kollektivtrafikenämndens (IKN) uppdrag till Västtrafik beskriver de prioriterade åtgärdsområden som nämnden ser aktuella att arbeta med under de kommande åren. Det hållbara resandet behöver fortsätta öka för att möjliggöra en hållbar utveckling i hela regionen och bidra till den regionala utvecklingsstrategins mål om att göra Västra Götaland till ett föredöme för omställning till ett hållbart och konkurrenskraftigt samhälle.

Under 2024 har återhämtningen efter pandemin mattats av och resandet med kollektivtrafiken ligger nu på dryga 90 % av 2019 års resandenivå. Samtidigt har kollektivtrafikens marknadsandel återhämtat sig bättre och ligger i nivå med före pandemin, medan det hållbara resandets marknadsandel ligger något över 2019 års nivå. Förklaringen ligger troligtvis i "det nya normala" där distansarbete ett par dagar i veckan har blivit en del av vardagen för vissa yrkesgrupper, liksom i viss mån ökat resande med gång- och cykel.

Västtrafik ska i enlighet med uppdraget genomföra aktiviteter och åtgärder för ökad måluppfyllelse av trafikförsörjningsprogrammet. Uppdraget följs upp kontinuerligt av IKN enligt plan i uppdraget.

1.1 Utgångspunkter för uppdraget

Västra Götalandsregionens budget för 2025 samt plan för ekonomi 2026–2027 är tillsammans med trafikförsörjningsprogrammet 2021–2025 de främsta utgångspunkterna för IKN:s uppdrag till Västtrafik.

I budgeten finns den regionala utvecklingsstrategin återgiven där en av de långsiktiga prioriteringarna är att Västra Götaland ska knytas samman med fler hållbara resor och en förbättrad tillgänglighet som en del i omställning till ett hållbart samhälle.

Uppdraget till Västtrafik följer trafikförsörjningsprogrammet målstruktur. Det övergripande målet innebär att andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland. Tre målområden beskriver ambitionerna kring geografisk tillgänglighet, enkel trygghet och inkluderande kollektivtrafik samt minskad miljöpåverkan från kollektivtrafiken.

Med trafikförsörjningsprogrammet som utgångspunkt har Västtrafik i en affärsplan definierat tre fokusområden för att gå i riktning mot målen:

- Öka resandet och marknadsandelen för hållbart resande genom att bland annat arbeta för resenärernas vilja, förtroende och trygghet att resa tillsammans samt att fortsätta utveckla attraktiva resmöjligheter och förbättrad trafikinformation.
- Skapa ekonomiskt utrymme för att finansiera fortsatta satsningar för ökat hållbart resande främst genom fortsatt intäktssäkring och effektiv trafik med utgångspunkt i uppsatta mål och strategier.

- Påverka samhällsplaneringen i en hållbar riktning tillsammans med andra aktörer samt anpassa och utveckla erbjudandet mot att leverera på en större del av människors resbehov och därmed verka för ett väl fungerande hållbart mobilitetssystem.

1.2 Ekonomisk ram

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden avsätter 6 223 mnr till Västtrafik för genomförandet av uppdraget under 2025. I nämndens budget finns även 20 mnr avsatta för att växla upp och utveckla testverksamheten med dynamisk kollektivtrafik, buss on demand. Nämnden återkommer kring hur dessa medel kan nyttjas.

Ramen utgår från regionfullmäktiges budgetbeslut i juni 2024 och innebär att Västtrafik fortsatt ska utveckla verksamheten enligt trafikförsörjningsprogram 2021–2025 samt i enlighet med Västtrafiks långtidsprognos för 2026–2027.

2. Prioriterade åtgärdsområden

Nedan följer infrastruktur- och kollektivtrafiknämndens prioriterade åtgärdsområden för respektive mål.

2.1 Övergripande mål – Andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland

Det övergripande målet i trafikförsörjningsprogrammet är att öka det hållbara resandet där den samlade andelen kollektivtrafik-, cykel- och gångresor ska öka. För att gå i riktning mot målet behöver Västtrafik arbeta med olika åtgärder i hela regionen, anpassade till platsspecifika förutsättningar, efterfrågan och möjligheter.

Trafikutveckling

I arbetet med att öka andelen hållbara resor ska Västtrafik prioritera arbets- och studiependling, som idag står för merparten av det kollektiva resandet. Arbetet med att förbättra möjligheterna för arbets- och studiependling kan med fördel ske i samverkan med regionens kommuner och företag.

Västtrafik behöver fortsatt följa de satsningar som sker i infrastrukturen samt kring nya etableringar i regionen för att samordnat med relevanta aktörer genomföra aktiviteter och åtgärder som stödjer ett ökat hållbart resande. På samma sätt behöver aktiviteter och samverkan ske med större arbetsplatser och industriområden för att utveckla möjligheterna att resa hållbart.

Resvaneundersökningen i Västra Götaland 2022–2023 är ett av de underlag som ska användas för att utveckla kollektivtrafiken, för att bredda kunskapen om vad som kan påverka möjligheten och benägenheten att resa mer kollektivt.

Kollektivtrafiken behöver särskilt beakta könsperspektivet vid planering och förändring av trafiken. Det inkluderar faktorer som trygghet, säkerhet, hållplatsmiljö, tidtabellsplanering och prissättning. Kollektivtrafiken har också stor betydelse för barn- och ungas självständiga mobilitet och barnets bästa behöver tydligare präglade kollektivtrafikplaneringen.

Gång, cykel och kollektivtrafik

Cykeln är ett naturligt komplement till kollektivtrafiken. Det ska vara enkelt att kombinera cykel och kollektivtrafik oavsett var resan sker. Stora nyttor kan nås genom att systematiskt integrera cykel och kollektivtrafik.

Västtrafik ska vidare driva på och underlätta för hållbara resval genom informations- och beteendepåverkande projekt som stimulerar till ökad cykling, samåkning och bättre nyttjande av befintlig trafik.

Syftet är att både minska trycket i högtrafik i stråk/stadstrafik och att öka kännedomen om olika resmöjligheter på landsbygd; exempelvis cykel/bil till pendelparkering samt Närtrafik. Det behöver ske i samverkan med kommuner och företag.

Kombinerade resor mellan cykel, övrig mikromobilitet och kollektivtrafik bör utifrån resultat och erfarenheter växlas upp och implementeras i ordinarie verksamhet i den takt ekonomin medger.

Västtrafik ska under 2025 undersöka möjligheten att hitta former för biljettsamarbete med uthyrningsaktörer för cyklar och elsparkcyklar.

Tidigare utredning om möjligheten att ta med cykel på landsbygdsbussar bör slutföras under första halvåret 2025.

Utveckling och innovation

Testverksamheten med "Buss on demand" har varit populär och väckt stort intresse och ska fortsätta att växla upp, utvecklas och utvärderas. En fortsatt utveckling av dynamisk kollektivtrafik kan även inkludera möjligheten att samordna trafiken med andra samhällssubventionerade transporter.

Teknikutvecklingen inom transport- och kollektivtrafikområdet går snabbt med artificiell intelligens och autonoma fordon. Västtrafik ska med stöd av IKN aktivt främja och följa utvecklingen inom området, både avseende buss- och färjetrafik, ta fram en aktivitetsplan med förslag till åtgärder och projekt samt samråda med berörda intressenter.

Västtrafik ska medverka till och driva egen utveckling av innovationer som underlättar omställning till hållbart resande. Medel finns att söka från IKN för utvecklingsprojekt. Fortsatt medverkan i ElectriCity liksom det nystartade programmet Shift Sweden Impact Innovation utgör en viktig del i arbetet.

Samverkan

Samverkan och dialog med kommuner, grannregioner, näringsliv och civilsamhälle är en framgångsfaktor i genomförande och kunskapsinhämtning kring resmönster och resbehov.

Västtrafik ska fortsatt medverka i samverkansarenan för hållbar mobilitet i glesare geografier (Fyrbodal, Skaraborg och Boråsregionen) och motsvarande samverkansarena för kollektivtrafiksystemets utveckling i storstadsregionen (Göteborgsregionen).

Samverkan med kommunerna i frågor om framkomlighet och tillgänglighet till kollektivtrafiken behöver stärkas och anslutningsmöjligheter i form av pendelparkeringar för cykel och bil öka. Samverkan är viktig för att tillsammans utveckla effektiva lösningar för hållbart resande i olika geografier. I städerna behöver kollektivtrafikens framkomlighet och utrymme fortsatt förbättras genom gemensam dialog och prioriteringar.

Västtrafik ska medverka i regionöverskridande utvecklingsinitiativ för ökat hållbart resande tillsammans med övriga regionala kollektivtrafikmyndigheter.

Kompetensförsörjning

Kompetensförsörjning är en strategisk fråga för att kunna upprätthålla dagens trafik och samtidigt genomföra planerade satsningar. Västtrafikens pågående uppdrag kring tydligare krav på god arbetsmiljö och goda anställningsvillkor vid upphandling utgör utgångspunkten för det fortsatta arbetet att säkra kollektivtrafikens kompetensförsörjning.

Det pågår ett samarbete mellan bland annat Västtrafik, Göteborgs Spårvägar AB och folkhögskolorna i att hitta former för att anordna utbildning, eller preparandutbildning, till buss- och spårvagnsförare. Under 2025 ska Miljö- och regionutvecklingsnämnden, IKN, Västtrafik och kommunalförbunden samverka för att bredda rekryteringsbasen för förare till kollektivtrafiken.

Vid all upphandling av kollektivtrafik ska Västtrafik ställa tydliga krav på goda anställningsvillkor och god arbetsmiljö i upphandlingsunderlaget. En bra arbetsmiljö för dem som jobbar inom kollektivtrafiken ska också värnas genom dialog med entreprenörerna och nära dialog med fackliga organisationer.

Säkerhet och beredskap

Fortsätta arbetet med civil beredskap samt avsätta resurser för att uppnå framdrift och faktiska resultat. Omprioriteringar till förmån för totalförsvarsförmåga ska genomföras inom planerad verksamhet i den takt ekonomin medger. Beredskapsperspektivet ska vara en prioriterad del i kommande utveckling av kollektivtrafiken.

2.2 Målområde - God geografisk tillgänglighet

För att öka de hållbara resorna och öka attraktiviteten i kollektivtrafiken ska Västtrafik arbeta aktivt för att bli mer kund- och resenärsinriktade.

Trafik

De prioriterade stråken i trafikförsörjningsprogrammet är grunden för att knyta ihop Västra Götaland med kollektivtrafik. I stråk med längre regionala förbindelser behöver restidskvoterna förbättras. Målbild tåg 2028 och beslutade kollektivtrafikplaner för respektive stadstrafikområde är utgångspunkten för Västtrafiks utveckling av trafikutbudet.

Vid omfördelning och effektivisering av trafikutbud ska hänsyn tas till varierade förutsättningar i Västra Götalands olika delar. Den grundläggande servicenivån beaktas och samordning av skolresor och allmän kollektivtrafik värnas där förutsättningarna medger det.

Fortsätta arbetet att tillsammans med kommunerna utveckla samordningen mellan samhällssubventionerade transporter, i syfte att öka tillgängligheten kostnadseffektivt. Olika lösningar passar i olika tätorter/geografier. Till exempel samordning av skolskjutstrafik och allmän kollektivtrafik för att förbättra gymnasieelevers resmöjligheter.

Det planerade kontaktledningsbytet på Västra Stambanans sträcka Göteborg-Alingsås som påbörjas under 2025 kommer kraftigt begränsa tågtrafiken, vilket gör det angeläget att säkra bästa möjliga förutsättningar för persontrafik och godstransporter. När Västlänkens etapp Centralstationen öppnas 2026 ges förutsättningar att utöka pendeltågtrafiken.

Målbild Tåg 2035 är det dokument som styr planeringen av tågtrafiken, som en del av Trafikförsörjningsprogrammet, under förutsättning att ekonomin tillåter. Processen att revidera Målbild Tåg 2035 startar i slutet av 2025, där Västtrafik behöver vara delaktiga.

Infrastruktur

Även när cykel eller gång inte är det primära färd sättet utgör de ofta en del av resandekedjan. Därför är *mobilitetshubbar* med ställ för cyklar och elsparkcyklar längs kollektivtrafikstråken viktiga för att främja aktiv och kollektiv mobilitet.

En robust och välutbyggd IT-bredbandsinfrastruktur är en förutsättning för att det moderna samhället ska fungera. Västtrafik ska arbeta vidare med konkreta åtgärder utifrån resultat från pågående förstudie kring mobiltäckning och tillgång till bredbandsuppkoppling på tåg.

Sammanställa kollektivtrafikens infrastrukturbehov och ta fram förslag på prioritering i dialog med berörda kommuner, kommunalförbund, Västra Götalandsregionen och Trafikverket. Prioriteringen utgår från Trafikförsörjningsprogrammet, Målbild Tåg 2035, Målbild Koll2035, kollektivtrafikplaner för pendlingsnaven och regionens övriga måldokument för kollektivtrafiken.

Under 2024–2025 pågår revidering av regional och nationell infrastrukturplan, där Västtrafik behöver avsätta resurser för att medverka samt tillse att nödvändiga underlag för kollektivtrafikåtgärderna tas fram.

Västtrafik representerar Västra Götalandsregionen i arbetsgrupper och projektledning av respektive delprojekt i västsvenska paketet och Sverigeförhandlingens storstadsavtal.

2.3 Målområde - Enkel, trygg och inkluderande

En grundförutsättning för att öka det hållbara resandet är att kollektivtrafik och andra mobilitetstjänster är enkla att använda, upplevs som trygga, går att lita på och tar hänsyn till invånarnas varierande förutsättningar och behov.

Trygghet, säkerhet och tillgänglighet

Västtrafik har redan uppdraget att utveckla tryggheten vilket kan göras både med trygghetsvårdar, samarbete med civilsamhället, ordningsvakter och polisen.

Både resenärer och trafikpersonal ska vara trygga i fordon och på hållplatser. Utvecklingen av kollektivtrafiken innebär att fler mindre centralt belägna bytespunkter måste användas och det är viktigt att de nya bytespunkterna är trygga och trafiksäkra. Det handlar om bra belysning och öppna ytor där många människor rör sig.

Aktiviteter för att kollektivtrafiken ska upplevas som trygg har fortsatt hög prioritet. I trygghetsbegreppet ingår flera olika aspekter vilket föranleder ett brett men samtidigt fokuserat arbete.

En avgörande faktor för tryggheten och i förlängningen attraktiviteten handlar om att kunna lita på och känna tilltro till kollektivtrafiksystemet, att hela resan hänger ihop och fungerar.

Resenärsmiljön vid hållplatser, knutpunkter och terminaler är ett delat ansvar där Västtrafik, VGR, kommuner och andra aktörer tillsammans verkar för trygga och attraktiva platser. En fördjupad och systematisk samverkan med aktörerna för att utveckla resenärsmiljön och upplevelsen är önskvärd.

Fortsätta arbetet med att förbättra förutsättningarna för personer med funktionsvariationer så att de kan känna trygghet i att hela resan fungerar.

Fortsatt genomförande av Strategi för kollektivtrafik på jämlika villkor är angeläget. Strategin revideras parallellt med framtagning av det nya trafikförsörjningsprogrammet.

Sociala konsekvensanalyser som en del av förstudierna inför upphandling behöver fortsätta och utvecklas vidare. En utvecklad dialog med olika resenärsgupper kan vara ett sätt.

Punktlighet och tillförlitlighet

Punktighet och tillförlitlighet är viktigt för alla resenärer. För en del resenärer är det ännu viktigare som en trygghetskapande faktor. Vid störningar i kollektivtrafiken är det avgörande att korrekt och tillgänglig störningsinformation snabbt når resenärerna.

Information om förändringar i trafiken ska vara snabb, tydlig och tillgänglig för alla resenärsgupper. "Strategin för kollektivtrafik på jämlika villkor" är under revidering och behöver stärka fokuset på dessa frågor. Det är angeläget att kollektivtrafiken på allvar lever upp till målen om tillgänglighet.

Aktiviteter för att förbättra och utveckla information och kommunikation vid både planerade och oplanerade trafikförändringar/störningar gentemot resenärerna är prioriterade. Västtrafiks utveckling av Framtidens Trafikinformation är ett exempel på detta. Vidare handlar det om trygghet för resenärer och personal kopplat till hot och våld i samverkan med kommuner, myndigheter och civilsamhälle.

Trafiken ska vidare fungera för de som har en funktionsnedsättning vad gäller hjälp för att ta sig på och av fordon. Det ska finnas både skyltning och utrop om avgångar och hållplatser.

Priser, biljetter och zonsystem

En utvärdering av trezonsystemet, tillkomna omlottzoner, biljettsortiment och kommunala tillköp ska genomföras under 2025. Utvärderingen ska belysa vilka konsekvenser prisbilden har fått för olika reslängder i olika geografier samt resenärernas uppfattning om systemet och betalningsviljan. Utredningen ska även inkludera förslag på hur zonssystemet kan utvecklas inom ramen för IKN:s beslutsmandat.

De beslutade principerna för tillköp av färdbevis behöver revideras. I samband med det ska även sortimentet för skol- och fritidsresor ses över, dels avseende zongiltighet, dels för att utreda konsekvenserna av en eventuell förlängning av tidsgiltigheten för skolkorten.

Arbetet med implementering av nytt biljettsystem ska fortsatt prioriteras.

Den lösning för kommunal subvention av Västtrafiks färdbevis som beskrivs i regionfullmäktiges budget för 2025 ska utformas så att den kan tillämpas för alla kommuner som är intresserade. De merkostnader som uppstår till följd av en sådan subvention ska täckas av den eller de kommuner som väljer att erbjuda denna subvention till sin invånare. Västtrafik ska inte påbörja systemutveckling kopplat till kommunal subvention av periodkort innan det finns ett taget budgetbeslut hos berörd kommun (er) och ett avtal har tecknats mellan berörd kommun (er) och Västtrafik.

De senaste årens positiva utveckling med tre zoner, nya biljettformer, ökat fokus på trygghetsåtgärder, inte minst i nattrafiken, liksom socialt hänsynstagande vid trafikplanering ska fortsätta.

Kontaktlös betalning genom "blippa och res" som idag finns i zon A gör att behovet av tredjepartsförsäljning minskar. Lösningen bör på längre sikt införas i hela Västtrafiks område.

Samverkan med grannregioner och mobilitetsoperatörer utvecklas för att åstadkomma ett sömlöst och enkelt resande både inom och mellan Västra Götaland och grannregionerna.

Under 2024 har nya villkor för kommunernas tillköp av fria resor för seniorer införts och Västtrafiks uppdrag är därmed fullgjort. Vidare har utredning av pristak eller "capping" redovisats för IKN och frågan pausas därmed tills det nya biljettsystemet är på plats, efter 2028.

Västtrafik ska i trygghets- och intäktssäkringssyfte utreda hur biljettspärrar kan upprättas för åtkomst till resecentrum och kollektivtrafiknav.

2.4 Målområde - Låg miljöpåverkan

Västra Götalandsregionen tar ansvar för en viktig del i sänkta koldioxidutsläpp genom att underlätta för hållbar mobilitet. Den minskade utsläppstakt som krävs för att nå koldioxidbudgeten är inte tillräcklig och kollektivtrafiken är en viktig del i att bidra till minskade utsläpp.

Västtrafik ska fullfölja omställningen till förnybara drivmedel och elektrifiering med utgångspunkt i aktualiserad Miljö- och klimatstrategi, under förutsättning att ekonomin tillåter. Kollektivtrafiken är en viktig del i Kraftsamling Elektrifiering inom den regionala utvecklingsstrategin.

Västtrafiks riktlinjer för reklam ses över för att bättre spegla regionens grundläggande värderingar¹⁾ och koldioxidbudgetens mål om fossilfrihet. Vid revideringen ska Region Stockholms arbete kring fossilreklam beaktas.

¹⁾ I enlighet med målen (sidan 7) i [Regional Utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021-2030](#).

3. Uppföljning av uppdraget

Den årliga uppföljningen av trafikförsörjningsprogrammet ska innehålla både uppföljning av målen och en skriftlig redovisning av insatser som gjorts för att nå målen. Uppföljningen ska även ge viss analys av orsakssamband för måluppfyllelsen, samt lokala exempel för att uppföljningen även ska ge relevant underlag för kommuner och kommunalförbund. Koncernkontoret leder framtagandet som sker i samverkan med Västtrafik.

För uppföljning av uppdraget ska bolaget lämna redovisningar per mål/målområde på respektive nämndsmöte 2025 i form av kortfattad skriftligt PM som följer med i ordinarie handlingar till nämnden. Nedanstående är en vägledande plan. Planen kan justeras efter samråd med IKN:s presidium.

Därtill önskar IKN information om resandeutveckling och övergripande ekonomisk utveckling vid nämndmötena, både avseende andelen hållbara resor och andelen kollektivtrafikresor. I den ekonomiska informationen ska särskilt insatser och effekter kopplat till intäktssäkring redovisas. Under samtliga uppföljningstillfällen ska Västtrafik presentera genomförda åtgärder och effekterna av dessa kopplade till arbetet med intäktssäkring.

IKN april/maj: Målområde: Enkel, trygg och inkluderande, samt resande och ekonomi

IKN juni: Övergripande mål: Andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland, samt resande och ekonomi

IKN oktober/november: Målområde: God geografisk tillgänglighet, samt resande och ekonomi

IKN december: Målområde: Låg miljöpåverkan, samt resande och ekonomi